

REČOVÝ MIER V UHORSKU

NAPÍŠAL
PAVEL BÉKESY

V LEVOČI

LITERAMI JĀNA WERTHMÜLLERA
1843

A NYELVBÉKE MAGYARORSZÁGBAN

IRA
BÉKESY PÁL

LÖCSÉN

WERTHMÜLLER JÁNOS BETŰIVEL
1843

povzniesť na vyššie hľadisko. Ako sa môže niekomu páčiť takéto zmätok jazykov, takýto Bábel v jednej krajine, v jednom štáte?

V e r n ý: Želám si povzniesť sa len na také hľadisko, odkiaľ môžem jasne a správne pozorovať pomery našej vlasti, a nie na také, z ktorého sa takrečeno už vôbec nedá rozoznať skutočnosť, keďže je to hľadisko príliš vysoké. Nepovedal by som práve, že by sa mi páčilo zmätenie jazykov; no nevidím všade také zmätenie jazykov, kde existuje vedľa seba viac rečí, lebo inak by bol systém Rakúskej ríše a európskych štátov samý zmätok, hoci nielen rakúske, ale aj všetky európske národy žijú medzi sebou v peknej zhode a poriadku. Ak je však spolužitie niekoľkých rečí v jednej krajine ozaj Bábel, tak mám radšej taký Bábel s rozumom a spravodlivosťou ako márnivý Babylon s nespravodlivosťou. Ak sa domnievame, že je rečová jednota potrebná v našej vlasti, prečo by nemala byť radšej v celej Rakúskej ríši alebo v celej Európe alebo na celom svete?

I g a z: To by práve nebolo ľudstvu na škodu. No rečová jednota sa nedá tak ľahko dosiahnuť v spolku štátov ako v jednotlivých štátoch, ktoré nesú na sebe typ zakladateľských národov, a tak je to aj v našej vlasti.

E r n s t: Typ, ako aj založenie, čo sa týka našej vlasti, nemožno tak prísne brať, lebo typ, keď sa naň bližšie prizrieme, je práve taký miešaný, ako sú miešaní aj obyvatelia našej vlasti. Založenie však stratilo svoj význam a nárok pri zmenách časov. Keby Maďari po zaujatí tejto vlasti od prijatých národných kmeňov hneď boli požadovali, aby sa rečove zliali s dobyvateľským národom, taká požiadavka možno by bola bývala na mieste. No oni ponechali rôzne národné kmene nerušené v ich osobitostiach, a tak ich ponechali aj ich potomci cez mnohé stáročia. Bojovný a neskrotný ľud sa pomaly spriatelil s jemnejšími mravmi a remeslami pridružených národov. Ústava národa sa vyvinula práve pod vplyvom Nemcov, čo dokazuje nielen história, ale dostatočne potvrdzuje aj celý lénny charakter ústavy. Stálu účasť pridružených národov vo všetkých udalostiach a osudoch vlasti však by mohla brať do pochybnosti len mrzáka nevďačnosť.

V e r n ý: Porovnajúc všetko, čo už bolo povedané, nie je možné, aby sme sa nepresvedčili o impraktibilitate čiže neuskutočniteľnosti všeobecnej maďarizácie. Nuž a keď sa naši rodáci predsa len snažia, a to z celej sily, uskutočniť túto ideu, či nakoniec predsa len nebude niečo z tej veci. Som pevne presvedčený, že nielen nedosiahnu svoj cieľ, ale že pracujú práve proti nemu. Lebo ich horlivosť za národnosť, ktorá sama v sebe zasluhuje pochvalu, ak totiž neubližuje iným, podnecuje na to ostatné národy, aby aj ony podobným spôsobom pestovali svoju ľudovosť. Keďže sú však s maďarizáciou spojené ublíženia a krivdy, ony podnecujú ohrozených na opačné snahy. Ale sotva aj môže byť inak, lebo maďarizácia vyvoláva zrážku a boj medzi občanmi vlasti, a to je ten pravý Bábel, ak sa meno tak páči. Aj

niekdajší Babel, mimochodom povedané, pri triezvej interpretácii nevznikol z množstva rečí, ale pre zmätok v pojmoch a snahách. Preto nie tí stavajú Babel, ktorí odporúčajú toleranciu voči rečiam domácich národov, ale tí, ktorí ozlomkrky sa snažia vyčarovať rečovú jednotu.

I g a z: Naše mienky sa natoľko rozchádzajú, že ich nemožno zjednotiť. Viem už dávno, že s priateľom Verným nič nedocielim, ale že aj Ernst tak rozhodne vystúpi proti mne a môjmu národu, to by som naozaj nebol veril. On na to ani nemá veľmi príčinu, lebo aj sám musí uznať, že my Maďari sa s obzvláštnou úctou správame k Nemcom; Nemci zas prejavujú najviac sympatie k nám.

Ernst: Najprv som trochu váhal, čo sa týka pôvodu nášho rečového boja, ale počas nášho rozhovoru som získal jasnejšie sebedovetie, takže som teraz dokonale presvedčený, že ak hľadáme prvú príčinu rečového boja v našej vlasti, nenachádzame ju v ničom inom ako v maďarizovaní. Čo som povedal k veci, nehovoril som ako orodovník svojich súkmeňovcov. Ani som sa nechcel sťažovať v mene uhorských Nemcov, hoci by boli príčiny sťažovať sa, a boli by výhrady aj proti „obzvláštnej úcte“; ostatne oná známa veta „dnes mne, zajtra tebe“ môže sa použiť práve na nás. Z druhej strany nepopieram, že medzi mojimi súkmeňovcami je nemálo tých, ktorí sa svojimi sympatiami radi zaliečajú Maďarom, kedykoľvek sa len naskytne na to príležitosť. Nedbám, nech sa trápia iní so svojím predpojatým úsudkom, ale ja ako nepredpojatý človek, nestranný občan vlasti, ktorý vrelo ľúbim nielen jednu časť svojej vlasti a svojho národa, ale celú svoju vlasť, a želim si urobiť šťastnými všetkých svojich krajanov, vyjadril som sa úprimne a pravdomilne. S tou istou úprimnosťou sa musím vysloviť, že pokým sa bude prejavovať maďarizačná snaha, dotiaľ neutíchnu hlučenie rečového boja. Ba stále viac a viac bude rásť rozhorčenie; strany, za slabé vyhlasované, zosilnejú, lebo na ich strane bude právo a ľudstvo; no a ľahko možno nahliadnuť, ako sa bude zveľaďovať vlasť za rozhorčených bojov, tá vlasť, o ktorej toľko tvrdí útočiaca strana, že jej prospech tak veľmi nosí na srdci. Naši maďarskí rodáci by nemohli urobiť lepšie a rozumnejšie, pretože doterajšími opatreniami už aj tak dostatočne zabezpečili svoju národnosť, aby jej ďalší rozvoj prenechali hlavne už len osudu. Veď ich národ sa bude skvieť, ak bude na to dôstojný a ak mu tak určil Pán sveta, inak sa daromne budú namáhať. Schválna a systematická maďarizácia, ako sa u nás praktikuje, vskutku nie je iné, len útok na najsvätejšie ľudské práva. Nech sa nikdy neodvolávajú na Nemecko alebo ktorékoľvek iné krajiny, kde sa stali podobné veci, lebo bezprávie zostáva bezprávím, nech sa stane kdekoľvek a podľa príkladu kohokoľvek. Aby sme svoj rečový boj lepšie zhodnotili, neškodilo by si trochu povšimnúť jeho povahu, a to najmä na strane útočníkov.

I g a z: Keby sa aj zvalila na Maďarov príčina boja, predsa len neverím, že by sa im pre pokračovanie v ňom mohli robiť oprávnené výčitky. Veď oni sa pustili do boja na žiadosť národa alebo aspoň jeho významnejších ľudí, používali v ňom len čestné zbrane, a násilné utláčania, na ktoré sa toľko sťažujú slovanskí rodáci, nevykonávali veľmi alebo len v celkom nepatrnej miere. Láska k vlasti viedla ich od začiatku vo všetkých ich konaniach, a ich horlivosť sledovala len slávu vlasti. Mohlo sa síce prihodiť, že niektorých hádam tu a tam aj ďaleko zaviedla ich prílišná horlivosť, lež slušne zmýšľajúci vlastenec ľahko odpustí svojmu spoluobčanovi, ktorý sa potkol bojujúc za dobrú vec. Len úzkoprsoš neprestajne robí krik a upodozrieva aj najčistejší úmysel.

V e r n ý: Prepáčite, priateľ, že sa osmeľujem trošku upodozrievať práve onú tak vychválenú lásku k vlasti, to čisté a zápalisté vlastenectvo. V rečovom boji sa ona totiž často používa ako zbraň a je zvykom takto rozprávať: „My sme opravdiví priatelia a synovia vlasti, ktorí bojujeme za maďarskú národnosť; vy však, odporcovia toho, ste odporcami slávy vlasti, vy ste nepriatelia vlasti.“ Je to práve také isté nesprávne chvastúnstvo, ako je aj nespravodlivá výčitka. Vaše vlastenectvo, tak by sa im mohlo odpovedať, ponáša sa tak trochu na sebecko. Vy, ako hovoríte, chcete maďarstvom oblažiť vlasť. No môže to len toľko znamenať, že chcete len sami panovať, chcete požívať najhlavnejšie imania vlasti, ani nespomínajúce márnomyseľnosť, ktorú tiež badať vo vašej snahe; ostatným svojim spoluobčanom však nesmierne sťažujete, ba znemožňujete prístup k všeobecným statkom. Hodujúc pri plných stoloch, privolávate svojim pridruženým národom: „Poďte sem, jedzte, pite a veseľte sa spolu s nami! Lenže my sedíme tu na vrchu a vy sa môžete posadiť tam dolu.“ Niektorí veľmi ťažko začujú toto pozvanie, lebo diaľka skoro celkom znemožňuje porozumieť slovám, a idú, aby sa aj sami zúčastnili na hostine. Lež čo vidia? Hodujúci sa ohradili šiancami a kamennými múrmi, brány sú zavreté, mosty vyzdvihnuté, takže sa k nim nemožno dostať, iba ak by niekto priniesol ťažký rebrík a pomocou neho s veľkou námahou preliezol šiance a kamenné múry. Také vlastenectvo, ktoré temnotou a poškodzovaním iných dviha lesk svojho príbuzenstva a jeho zisk rozmnožuje, je skôr len stranickosť, ktorá nezodpovedá cieľom štátu. Cieľ nášho štátu je nielen záporný, bojovnosť, ale aj kladný, blahobyť. Po blahobyte dychtí každý občan našej vlasti, a to tak v hmotnom, ako aj v duševnom ohľade. Duševným blahobytom však nemôže byť nič iné, iba vzdelanie. Ale naň majú ostatné národné kmene tak isto nárok, ako aj Maďari; keď sa tie nároky len pre čire vlastenectvo neuznávajú, ba celkom zanedbávajú, keď sa všade natíska maďarstvo a na všetko sa nanucuje, na také vlastenectvo sa oprávnené môže sťažovať Slovan, Nemeč aj valaský krajan.

I g a z: Náš Verný bude azda to požadovať, aby ten, kto chce byť skutočným vlastencom, vedel všetky reči našej vlasti, a kto chce ako spisovateľ osožiť svojmu národu, aby písal v každej reči, ktorá je bežná v našej vlasti?

V e r n ý: Vôbec nie. Dobre ja poznám obmedzenú schopnosť človeka, pre ktorú je sotva súci dôkladne sa naučiť jednu alebo druhú reč. Kto vrele miluje maďarčinu, pretože mu je materinskou rečou, alebo ho k nej priťahuje zvláštna náklonnosť jeho srdca, nech sa do vôle v nej pokochá, nech požíva ovocie maďarskej literatúry, nech obrába jej pole — no nech dovolí, aby aj iní, ak sa im tak páči a chcú tým tiež osožiť svojim súkmeňovcom, urobili niečo podobné so svojou materinskou rečou. Nebuďme neznášanliví voči iným literatúram vlasti; neupodozrievajme literátov iného jazyka. Lebo, darmo je, ak sa rôzne národné kmene vedia znášať v jednej vlasti, a to už od tisícročia, nech sa znášajú aj ich reči a literatúry.

E r n s t: Ak si žiadame vzdelanie celého nášho národa, ako inak ani nemôže byť, nemôžeme sa v našich vzdelávacích ústavoch obmedzovať výlučne len na jednu reč, lebo tým by sa inojazyční obyvatelia museli zanedbať a vytvoriť z chrámu vzdelanosti. Základná výuka môže všade stavať len na materinskej reči, inak nemá základu, ani úspechu. Čo sa týka vyššieho rozvoja, mohli by sme pokladať už za veľa všetky národné reči našej vlasti, keďže sú príliš početné, ale rozhodne musíme brať do úvahy reči našich väčších ľudových celkov. Také ľudové masy sú okrem Maďarov Nemci, Severní a Južní Slovania a Valasi. Vlast nemôže zaprieť všetky tieto svoje deti, no a keď ich uzná za svoje, povinná je starať sa aj o ich vyššie vzdelanie. Neprekážajme jej teda v plnení jej povinnosti, keď chce aj vo vyšších vzdelávacích ústavoch prenechať miesto rečiam svojich národov, keď sa chce zastávať ich spisovateľov a napomáhať ich literatúry.

I g a z: Náhlady nášho priateľa Ernsta lepšie sa hodia na čokoľvek iné, ako na našu vlasť a náš národ. Zriedka ho počujem v jeho výkladoch spomenúť „národ“ a „národný“. On bojuje za kozmopolitizmus, a keby tomu povolilo naše vlastenectvo, čoskoro by sme vyšli celkom navnivoč. Naši súperu by sa spojili so svojimi zahraničnými príbuznými a zmocnejúc celkom by nás priviedli k pádu a potlačili by nás. My svoju vlastnú existenciu nemôžeme inak zabezpečiť, len keď budeme držať na uzde rôzne národnosti.

V e r n ý: Vidím tu blyšťať sa novú zbraň, ktorá tiež zadá rany v našom rečovom boji. Každý je oprávnený, ba povinný zabezpečiť svoju vlastnú existenciu, ale veru nie takto: „Susedia, chytro počte! Hľa, zbojníci ma ohrozujú; nechajte čo máte svoje a strážte. Mój pozemok voda nivočí, nadonášajte sem materiál z vašich pozemkov a vystavte hrádze. Mój dom je na spadnutie, zbúrajte svoje chatrče a nadonášajte podpery! Bývate

v jednom mieste so mnou; ja som tu najmajetnejší a vy ste mi povinní slúžiť, aby som neutrpel škodu, alebo nevyšiel na mizinu.“ Susedia mu možno takto odpovedia: „Vďaka ti pomôžeme, ak tým nezanedbáme svojich a svoj majetok, ale môže sa stať, že aj nás zastihnú tie isté nehody; prosíme preto za prepáčenie tuto suseda, že svoj majetok neobetujeme a nebudeme s ním hazardovať.“

Ernst: Je to zvláštne vlastenectvo, chciem si zabezpečiť vlastnú existenciu na škodu iných alebo dokonca ich záhubu! Rozpomínam sa, že som nedávno v jednom úvodníku Pesti Hirlapu čítal tieto výroky: „Podstatu a povahu emancipácie domnievam sa v tom zistiť, aby človekovi pri pôsobení jeho sily a schopností bolo dovolené mať za cieľ svoj vlastný prospech, záujem, zdokonaľovanie a šťastie. Naproti tomu sluhovstvo existuje vtedy, totiž v takom stave, keď človeka vrhnú inému človekovi za nástroj, a keď sa mu upiera hlavné právo a atribút jeho osobnosti, vlastný cieľ.“¹ Teraz sa už pýtam: chcú Maďari emancipáciou požehnať svoje pridružené národy alebo sluhovstvom, keď sa maďarizáciou usilujú zabezpečiť svoju existenciu? Ostatne nechápem, ako môže môj priateľ stavať do protikladu kozmopolitizmus s patriotizmom, hoci patriotizmus nemôže byť ničím iným, ako na zvláštne pomery určitej vlasti aplikované svetoobčianstvo. Ak sa naše vlastenectvo neznesie so svetoobčianstvom, tak nie je pravé, ale falošné vlastenectvo. Nerád spomínam „národ“ a „národné“, lebo sa ľahko môže chápať jednostranne a krivo.

Igaz: Vaše zásady, čerpané z ľudomilstva, by sme celkom schválili, keby postavenie Maďarov nebolo také zvláštne, také výnimočné. Neobyčajné nebezpečenstvá, ktoré dotierajú na nás zo všetkých strán, vyžadujú aj potrebu neobyčajných obranných opatrení. Naši páni panslávi predsa nebudú popierať, že sa úkladmi pripravuje náš zánik.

Verný: Hľa, je tu zase nová zbraň, ktorá hrá nemalú úlohu v rečovom boji. Naši maďarskí rodáci sa sťažujú na nebezpečia; prizrime sa bližšie, čo za nebezpečia to môžu byť. Totiž alebo existujú v našej vlasti, ak vôbec sú, alebo v cudzine, alebo aj tu aj tam. *Iliacos intra muros et extra.*⁶ V našej vlasti môže ohrozovať Maďarov len alebo vláda, alebo pridružené národy. Vláda? Kto by bol taký opovážlivý alebo natoľko zaslepený, aby to predpokladal? Či vláda nežičí najviac práve Maďarom ako prevažnej čiasťke národa, s celou ochotnosťou spĺňajúc ich oprávnené požiadavky, verne bdie nad ich starobylou ústavou, ktorou tak veľmi prevyšujú mnohé národy, pestuje ich národnosť, vyzdvihuje ich reč, podporuje ich literatúru a pomáha početným ústavom, ktoré sú hlavne im určené? Alebo hádam pridružené národy ohrozujú Maďarov? A to by vláda, ktorá koncentruje vo svojej ruke početné faktory a prostriedky, nevedela, a keď vie, či by to neprekazila? Bola by takou nedôslednou vládou, ktorej dobre premyslená

a vypočítaná dôslednosť je známa nielen v Európe, ale aj mimo Európy? Nemôžeme teda pochopiť, čo za nebezpečenstvá číhajú na Maďarov vnútri našej vlasti, najmä keď vieme, že nie sú slabým, ani degenerovaným, ale silným a i na počet dosť veľkým národom, ktorý sa môže udržať aj proti omnoho väčším nebezpečenstvám. A tak sa pravdepodobne okolo hraníc našej vlasti hromadí nebezpečenstvo, ktoré chce udrieť na Maďarov. Nie som síce zasvätený do tajomstiev kabinetov, no toľko predsa len môžem povedať, že systém a spolok európskych štátov spočíva na omnoho silnejších základoch, než aby dovolil potláčať nevinné národy inými národmi. Sú síce Iudia, ktorí vešia vojny, čo vidia na Severe strašidlá a obrov, ktorí sa nám odtiaľ vyhrážajú; sú Iudia, ktorí už vopred vyznačujú aj polia budúcich bitiek okolo ústia Dunaja. Tí však podľa všetkého pohoria so svojimi proroctvami. Aspoň nateraz sa v Európe všetko zdá poukazovať na to, že sa naozaj uskutoční bystrá predtucha Herdera a iných geniálnych mudrcov, že ak predtým mier býval výnimkou z neprestajnej vojny, tak v budúcnosti vojna bude výnimkou z trvalého mieru. Strašia našu krajinu severným obrom. A ozaj, čo môže dokázať nejaký obor, nechcem ani povedať, proti európskym národom a panovníkom, keby ani nedosahovali výšku normálneho človeka, ale proti pokojne počítajúcej rakúskej politike, ktorá vždy môže získať početných spojencov, kýmkoľvek bojuje za právo a pravdu? Kde sú už teda tie hrozitánske nebezpečia? Človek s riadnym zrakom, ktorý nie je predpojatý, nemôže ich nikde objaviť, nech sa akokoľvek obzerá okolo seba, a nech si akokoľvek namáha oči. Ba či sú Maďari takí bojkovia, aby sa triasli pred pochybnými strašidlami? Nie, to nie je možné, aby aj sami úprimne verili, že skutočne existujú hróznne nebezpečia; predstieraný strach nie je teda nič iné, ako číra zámienka, totiž zbraň alebo radšej bojová leš, aby pomocou nej tým istejší vytláčili z bojišťa odporcov maďarizácie. O panslavizme, tak sa úfam, aj náš priateľ Ernst bude môcť dať nejaké vysvetlenie. Jeho výrok v tejto veci nebude sa aspoň môcť tak ľahko pokladať za stranícky.

Ernst: Panslavizmus, totiž všeobecné Slovanstvo, je podľa mojej mienky nie čírym výmyslom. Je vskutku niečo v tej veci, čo nemožno odškriepiť alebo zatajiť. Keďže sú slovanské reči medzi sebou v blízkom príbuzenstve, ľahko sa mohla vyvinúť u slovanských kmeňov snaha, podľa ktorej sa vzájomne učili svoje reči, aby sa tak nedostatky jedného nárečia mohli nahradiť z prebytku druhého a jedna literatúra sa napomohla druhou. Tak by bola celkom bezpečne vznikla medzi slovanskými kmeňmi vzájomnosť (Wechselseitigkeit), aj keby nebol Kollár napísal svoj známy leták.⁷ Boli už aj pred ním slovanskí literáti, ktorí odporúčali rečovú vzájomnosť medzi Slovanmi alebo, ak tak chceme, panslavizmus. Aby som nespomínal viacerých, takým bol náš krajan Josef Dobrovský. Podľa panslavistických ideí

boli založené slovenské profesoráty v Berlíne, Vratislavi, Paríži, Lipsku, atď., a od tohto roku v Lipsku J. P. Jordan, tamjší učiteľ slovenských rečí, začal vydávať osobitný časopis pod názvom *Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft*. V našej vlasti pre domnele začínajúci sa panslavizmus urobili hrozný krik, hoci on inde už dávno existoval. Prišlo aj do zvyku posmešne panslávom prezývať každého, u koho zbadali lásku a prítulnosť k slovenskej reči. Ale to pomenovanie, keď sa bežne používa, je práve také, ako keby sme každého kupca, a teda aj najbedárskejšieho kramára, nazývali veľkoobchodníkom. Koľko je takých slovenských učencov a spisovateľov, ktorí sa uspokojujú s rečou svojho ľudu a o panslavizme ani len nesnívajú. Takým činom správne možno len toho nazvať panslávom alebo skôr panslavistom, kto svojimi slovami alebo spismi prejavil panslavistický smer. Z toho vidieť, že pomenovanie, spolu so svojou posmešnou narážkou, tak, ako prišlo do módy, nie je správne; no okrem toho sa v ňom skrýva ešte aj veľmi jedovaté žihadlo. Lebo keď niekto niekoho nazve panslávom, kričí akoby v tom zmysle: „Počujte, tento tu sa spolčuje proti našej vlasti, to je vlastizradca!“ Táto obžaloba však nie je nič iné ako škodlivé chcejúce falošné obvinenie a utŕhačstvo. Preto v celom našom rečovníkovi boji sotva aj spôsobilo niečo toľko roztrpčenia ako názov pansláv. Panslavizmus niektorí, aspoň v našej vlasti, rozhlasujú ako veľmi nebezpečný smer, tvrdiac, že hoci sa dosiaľ obmedzoval len na reč a literatúru, predsa len môže ľahko preskočiť aj na pole politiky a existujúci poriadok môže priviesť do najväčšieho zmätku, lebo — podľa Hegla — „slovo je činom“ (*das Wort macht die Tat*). Chudák Hegel, keby si bol vedel, ako mnoho je u nás slov a ako málo činov, iste by si inak bol vyjadril svoju zásadu! Vôbec nemožno veriť, že by vlády so svojimi bezpočetnými bystrozrakými policajtmí nepoznali dôkladne skutočnú podstatu panslavizmu. Ak ho však poznajú, a čo len zďaleka tušia jeho nebezpečný smer, istotne ho od koreňa vyníca. Lež hľa, nechávajú ho nerušene, a preto môžeme byť istí, že je nevinný, a to práve taký nevinný ako pangermanizmus vyjadrený pri položení základného kameňa kolínskeho dómu a otvorení Walhally,⁸ keď ho vyjadrili sami panovníci. Prečo sa teda naši maďarskí rodáci púšťajú tak prudko do panslavizmu? Nie preto, že by boli presvedčení o jeho nebezpečnosti; majú oni omnoho lepší takt a jemnejšie zmysly, než by uverili bezzákladným výmyslom; ale preto boja proti nemu, lebo poskytuje na odporcov maďarizácie vítanú zámienku a ťažko zasahujúcu zbraň. Pre túto zámienku museli prestať slovenské spoločnosti na protestantských vyšších školách.

I g a z: Nemôžem sa dosť prenadiviť, ako môžete zazlievať zrušenie slovenských spoločností. Či sa nevyvinul v nich taký nepriateľský duch, ktorý skutočne nebolo možno trpieť, keď tak veľmi potrebujeme svornosť a spoluprácu?

E r n s t: Ani ja nemyslím inak, ako že je medzi rôznorejazyčnými obyvateľmi našej vlasti veľmi potrebná vzájomná znášanlivosť, zhoda a priateľstvo, a že kto medzi občanmi vlasti si dovoľuje opovážlivou rukou roztrhávať často až veľmi jemné spojivá, zasluhuje pokarhanie, potrestanie. Keďže sa teda v slovenských spoločnostiach rozosievali semená neznášanlivosti, roztržiek, alebo sa uskutočňovali akékoľvek iné zneužívania, bolo treba pohnať na zodpovednosť ich predstavených, a tie ústavy cieľupriemeranejšie zriadiť, ale celkom ich zrušiť a zastaviť vyučovanie, ktoré bude až dotiaľ potrebné, kým bude v našej vlasti z početných úst znieť slovenská reč, nezrovnáva sa so spravodlivosťou, s humanitou, s cieľmi štátu.* Naši slovenskí rodáci to pokladajú za tým väčšiu krivdu, lebo pri každej vyššej škole bez akejkoľvek prekážky môžu existovať nielen maďarské, ale aj nemecké spoločnosti, v ktorých sa taktiež môžu prihodiť zneužívania.

V e r n ý: Neznášanlivosť našich rodákov začala prenasledovať aj omnoho menej nápadné zjavy. Boli príklady, že sa niekoľkí mladíci práve len v duchu svojej národnosti zabávali, hrali divadlá, zriaďovali tanečné zábavy, atď., a zato ich nielen trpkó vysmievali, ale aj prisne vyšetrovali a tvrdo prenasledovali. Prišlo do zvyku všetko, čo sa dialo v záujme inej reči a nie maďarskej, vykričať za odporujúce vlasti alebo národu. Za protinárodný označili každý prejav pridržania sa slovenskej alebo nemeckej reči; koho však už raz vystavili akoby na pranier s takouto obžalobou alebo podozrením, ten už nemohol počítať viac na žiadne zľutovanie. A tak, hľa, jednostranné vysvetľovanie národného a protinárodného slúžilo tiež útočníkom ako zbraň a často zapríčinilo nemalú biedu strane, ktorá konala v sebaobrane. No ako nemožno jednu časť národa pokladať za celý národ, ak si len nechce uzurpovať meno národa, a vždycky zostáva len stranou alebo vyznaním, aj keď je mohutnou stranou a má veľkú autoritu, tak aj druhá časť, aj keď tvorí len menšiu stranu alebo vyznanie, ak nekoná nič iného, len bráni proti nápadom to, čo jej dali Boh a príroda, nemôže spáchať hriech proti národu.

I g a z: Vy sa domýšľate vo viacerých prostriedkoch spoznať onú zbraň, ktorú používajú moji súkmeňovci, keď pracujú v záujme svojej veci, a beriete do pochybnosti nielen skutočnú hodnotu tej zbrane, ale aj čestnosť konania mojich súkmeňovcov. No a keby som ja zbrane našich odporcov a najmä Slovanov, ktoré používajú proti nám, ako aj ich konanie začal trochu preskúmať a rozpitvávať, či by som nevyniesol na svetlo ešte viac falošností? Nechcem byť zdĺhavým, nerád zrovna upodozrievam a urážam iných, no jednako pokladám za potrebné aspoň len pripomenúť niektoré bojové zbrane a figle našich protivníkov. Sťažujú sa na sužovanie, útlaky, krivdy, a keď ich vyzveme, aby ukázali a dokázali tie krivdy, sotva vedia predložiť jednu-dve mizerné historky, ktoré pri bližšom preskúmaní

aj tak nič nedokazujú a nič neznamenajú, a tie na úžasnú veľkosť nafúknuté krivdy sa scvrknú na preháňanie niekoľkých nemysliacich ľudí, ktoré náš národ aj tak neschvaľuje, ba zjavne zatracuje. No a svoje sťažnosti kde predkladajú? Nie u nás a nie otvorene, ako by sa patrilo na dobrých štátnych občanov; na našich zhromaždeniach zväčša mlčia a nevyjadrujú sa, zaiste sa nespoliehajú na svoju tak nápadnú menšinu, obchádzajú domácu tlač a našské časopisy a berúc na seba masky, kradnú sa do zahraničia, a odtiaľ strieľajú na nás svoje jedovaté šípy, totiž prekrúcania, vykrúcačky, výmysly a osočovania. Odvracajú sa od spoluobčanov a radšej sa pridávajú k cudzincom, pomery nášho národa opisujú v čo možno najhorších farbách, aby len získali pre seba cudzinu. Z toho vyplýva, že sú vyjadrenia cudziny o našej vlasti zväčša zazlievajúce, a že už nemáme práve veľkú dôveru k spravodlivosti cudzincov. Tu doma sa však neodvážia otvorene vystupovať, preto len potuteľne konajú, snujú intrigy, v najväčšej tajnosti zbierajú podpisy na bezzákladné sťažnosti a prosbopisy, a svoje prosbopisy, opustiac zákonnú cestu a spôsob, tajne vypraveným posolstvom predkladajú vláde. Aké sú to teda zbrane, a čo sú to za figle?

V e r n ý: Zbrane tohto druhu a tieto bojové spôsoby nanútili pomery strane, ktorá bránila svoju existenciu, preto prv než by sme nad nimi zlomili palicu, dobre ich poznajme a presvedčme sa o stave vecí. Naša ústava je aristokratická ústava, ktorá sa zakladá na pozitívnych právach, a aristokratický duch preniká celý náš verejný život. Aristokracia však, zaujúc popredie našej krajiny, s malými výnimkami sa vyslovuje za maďarizáciu a snaží sa záujmy Maďarstva stotožniť nielen s vlastnými záujmami, ale aj so záujmami celej vlasti. Lež aristokracia národa nie je ešte celým národom a popredie krajiny nie je ešte celou krajinou. Značná časť celého národa nie je schopná svoj záujem celkom zlúčiť so záujmom maďarstva, a hoci sa aj nemôže v každom bode opierať na Corpus juris,⁹ lebo on má pre ňu z veľkej časti ešte prázdne strany, ale tým mocnejšie sa opiera na večný zákon prírody, rozumu a boží. Táto časť požaduje osobné právo, aby si mohla vytýčiť svoje vlastné ciele. Toto právo aj tak nemožno odoprieť človekovi, nech by jeho občianske postavenie bolo akokoľvek obmedzené, ak ho celkom nepotlačia, a podľa čoho by na dosiahnutie svojich vytýčených cieľov mohol upotrebiť také prostriedky, ktoré ho podľa jeho okolností najľahšie a najbezpečnejšie privedú k nemu. Pritom všetkom jeho vernosť k vlasti a svojmu kráľovi je taká úprimná, ako aj neohrozená, a jeho horlivosť pri plnení svojich občianskych povinností nepozná hraníc. Táto časť národa teda, keď jej záujem príde do kolízie so záujmom aristokracie, nevyváží jej privilégia, a preto musí popustiť. Keďže nie je na verejných zhromaždeniach náležite zastúpená, nemôže tam prehovoriť, alebo ak aj prehovorí, privilégia nepripustia, aby došla až po ľudské srdce.

A predsa má toľko dôvodov ohlásit sa a sťažovať! Jej osobnosť a existenciu ohrozujú vlastní spoluobčania, ba vytýčili si za cieľ jej skazu. Od tejto krivdy väčšiu nemôže spôsobiť človek človekovi, národ národu, a čo by Maďari u každého iného národa, ale najmä sami pre seba pokladali za najväčšiu krivdu, to u nás nechcú uznať ani len za urážku. Našu národnú existenciu podceňujú; prekážajú nám ľudovosťou v našom rozvoji, ktorý jedine môže sľubovať bezpečný úspech, a skúšajú rôzne prostriedky, aby sme sa odvrátili od svojej ľudovosti a prijali maďarskú národnosť. Keď sa chceme sťažovať na takéto zaobchádzanie proti prírode a právu, tvrdo nás sužujú, prenasledujú a snažia sa potlačiť naše žalostiacie hlasy. Nezostáva nám teda nič iné, len aby sme sa obrátili na zahraničie, aby sme jeho pomocou predkladali svoju vec, a zavše, aby sme si dodali smelosti, zahalíme sa aj do masky a prestrojenia. To však nijako neprekáža posvietiť na skutočný stav našej veci, a my sa spoliehame na spravodlivosť, veríme, že sa z nej napokon aj nám dostane. Je veľká nespravodlivosť, vyčítať nám schválne prekrúcania a výmysly, keď chceme zahraničie informovať o pomeroch v našej vlasti. Chceme práve tak pravdivo informovať iných o svojich veciach ako ktokoľvek druhý. Nemôžeme za to, ak sa naše náhľady a presvedčenia o pomeroch v našej vlasti odlišujú od náhľadov iných ľudí. Možno sa aj mýlime vo svojich referátoch, ale to treba pripísať ľudskej krehkosti a nie zlomyseľnosti. *Errare humanum est.*¹⁰

Ernst: Ak chceme počuť o sebe správny a spravodlivý úsudok, neviem, od koho by sme ho mohli skôr počuť, ak nie od nestranných pozorovateľov, ktorí sa nemiešajú do našich zápasov, sú bez vášne a nevedie ich iný záujem ako záujem pravdy. Takými pozorovateľmi našich sporov a rečových bojov sú susedné národy, a predovšetkým Nemci, ktorí síce pre vzdialenosť neskúmajú presne každú podrobnosť, no predsa len môžu natoľko pochopiť aspoň naše hlavné pohyby, aby o niektorých našich pomeroch boli v stave vcelku správne usudzovať. No a naši maďarskí rodáci veľmi si ťažkajú na Nemcov, že sa, hlavne čo sa týka nášho rečového boja, zväčša nevyslovujú o nich práve priaznivo. Ba z toho by sa mohli poučiť a presvedčiť, že nie nevedomosť alebo predpojatosť cudzincov (lebo Uhorsko nemožno už viac nazvať „terra incognita“),¹¹ ale skôr nespravodlivý charakter veci zavinil ich odsúdenie. Náš priateľ je náchylný zazlievať aj prosbopis evanjelických slovenských kňazov, ktorý predložili vláde. No viem, že by zmiernil svoje zazlenie, keby sa trochu bližšie prizrel prevrátenej štruktúre evanjelických konventov. Cirkevné zhromaždenia sú totiž na to, aby sa nimi napomáhala vec náboženstva a mravnosti. Túto vec, prirodzene, môže zastupovať hlavne kňazský stav, ktorý aj inak okolo toho pracuje. No v evanjelických konventoch majú absolútnu väčšinu nie duchovné, ale svetské osoby, to znamená, že sa politika stavia nad náboženstvo a konventy majú skôr poli-

tickú ako náboženskú tvárnosť. Kňazstvo nevie dať tak veľmi do súladu maďarizáciu so svätým záujmom náboženstva, a preto aj odporúča šetriť inojazyčných Ľudí. No „kyriarchia“¹² vidí v tomto jeho konaní protinárodnú snahu; upodozrieva a sužuje odporujúcich, tým však samu cirkev ohrozuje najväčšími nebezpečenstvami. Lahko možno pochopiť, že kňazstvo nemôže byť spokojné s takýmto stavom vecí. Keďže nemá dôveru ku konventom, samému trónu predkladá svoju najponíženejšiu sťažnosť a prosbu. Že sa prosba nemohla verejne zostavovať a podpisy sa nemohli verejne zbierať, je tiež prirodzené, lebo inak by „kyriarchia“ pravdepodobne bola zničila celé podujatie. A tento v pomere k predchádzajúcim okolnostiam taký jednoduchý, taký prirodzený, ba potrebný postup aký hrozný lomoz zapríčinil! No a tento lomoz by hádam ešte viac bolo možno upodozrievať ako jeho príčinu, prosbopis slovenského kňazstva, lebo v ňom sa prejavila dôvera bez toho, aby sa ohrozovala dobrá vec, v lomoze však naproti tomu nedôvera a neznášanlivosť. Náš priateľ aj to tvrdil, že na inojazyčných obyvateľoch sa dopúšťala krívd len prepiatosť niekoľkých nemysliacich jednotlivcov, čo národ beztak odsúdil. No dovoľte mi opýtať sa: ako sa stalo, že podobné prehnosti Maďari nikdy účinne nepokarhali, ako by ich bolo treba, okrem hrdinského slova grófa Széchenyiho, ba že zásluhy mnohých prepiatcov, skladajúce sa najmä z prehností, po celej našej vlasti sa naďaleko roztrubovali a zvelebovali?

Igaz: Ako vidím, naše náhľady sa neveľmi zblížujú, ba skôr sa rozchádzajú. Vy sa neprestávate sťažovať na mojich súkmeňovcov. Dovoľte mi, aby som vám vyslovil úprimnú sústrasť a poľutovanie pre tieto vaše neprestajné sťažnosti. Vy ste prihováračmi upadajúcich a zanikajúcich národov; vaše nariekavé reči prezrádzajú pocit chradnutia vašich národov — a, beda, je to veľmi trápny, veľmi bolestný pocit! Nech požíva smrteľník akokoľvek málo radosti na svojej životnej dráhe, predsa len nemôže bez hrôzy myslieť na svoju blížiacu sa poslednú hodinku, a je to tak nielen u jednotlivcov, ale aj u každého Ľudu a národa. Vaše národné kmene sa očividne rozplývajú, kým maďarský národ mocnie a šíri sa každým dňom. Maďari, ako sa vie, sú najpočetnejší medzi rôznymi kmeňmi vlasti, lebo z 13 miliónov je ich najmenej 5 miliónov. Ani nebývajú rozptýlene, ale v súvislom množstve. Ich reč je všade tá istá, bez zvláštnych nárečí. Stvoriteľ obdaril Maďarov vynikajúcimi telesnými a duševnými vlastnosťami, pomocou ktorých si ich kmeň vydobyl prvenstvo medzi všetkými obyvateľmi krajiny. Náš kmeň získal túto vlasť, založil ústavu našej krajiny, zachoval si národnú slobodu cez všetky víchre časov a ešte i teraz najväčšmi vplýva na verejnú správu. Vláda vie oceniť jeho význam a vnútornú silu, preto aj najviac vyhovuje jeho žiadostiam a podporuje jeho výtečné snahy. Koľko spolkov a verejných inštitúcií pracuje na zveľado-

vaní maďarských hmotných a duchovných statkov! Koľko vedeckých ústavov pracuje na ich vzdelávaní! Nechýbajú im ani umelecké inštitúcie. Nie je už ďaleko čas, keď školy v hraniciach našej vlasti všeobecne prijmu maďarskú reč za faktora verejnej výchovy a výučby. Také priaznivé sú pre Maďarov okolnosti terajšieho času! Porovnajte teraz s tým bedársky stav vašich národných kmeňov! Slovanov je síce na počet nie omnoho menej ako nás, je ich asi 4 300 000, no ako sú rozdrobení rôznymi nárečiami, cirkevnými vyznaniami, ba ešte aj bydliskami, takže je u nich celkom nemožné koncentrovať sa v jednej reči a literatúre. A okrem toho, aké je bezmocné, aké slabé ich občianske postavenie! Veď s výnimkou provincií Chorvátska a Slavónska, ktoré sú v pomere k materskej krajine veľmi malé, prvé a privilegované triedy národa nepodporujú veľmi ich vec, takže ju bráni len niekoľko protestantských farárov a učiteľov, ktorí sa s nepochopiteľnou zafatosťou stavajú proti duchu národa, proti verejnej snahe, lež bez najmenej nádeje, bez akéhokoľvek výhľadu. Totiž úbohé sedliactvo a niekoľko mešťanov najnižšieho druhu, z ktorých sa zväčša skladá slovanská verejnosť v našej vlasti, nie sú schopní zadržať váhu našej rastúcej národnosti, najmä keď im chýbajú vzdelávacie ústavy, ktoré by oživilí rozplývajúcu sa silu ich národnosti. Menej početní sú, ale majú väčší význam, Nemci, ktorých odhadujú na 1 200 000, a nesporne sú to najvzdelanejší a najpriemyselnejší občania našej vlasti. Napriek viacerým nárečiam majú iba jednu spisovnú reč, a tá je spoločná aj s rečou zahraničných Nemcov, takže preto môžu vo svoj prospech úspešne používať aj všetky poklady nemeckej literatúry. Nemci sa najväčšími chýlia k nám, a pravdepodobne sa aj najvčaššie zlejú s nami; len sedmohradskí Sasi trochu vzdorujú, kým aj ich nezmetie moc postupujúceho ducha času. Valasi počtom prevyšujú Nemcov, lebo je ich asi dva milióny, ale sú na najnižšom stupni vzdelanosti a je málo výhľadu na ich pozdvihnutie. Ostatné národné kmene sú v našej vlasti také nepatrné, že sa pre svoj malý počet prv alebo neskôr utopia v záplave maďarskej národnosti. Z toho všetkého vidíme, že Maďari sú najsilnejším národným kmeňom v našej vlasti a že sa im otvára najkrajšia budúcnosť, kým ostatné národné kmene musia zúfať nad svojou najbližšou budúcnosťou. Akými obrovskými krokmi napredujú Maďari! Ako pekne prekvitá medzi nimi veda a umenie! S akým obdivuhodným úspechom sa pestuje pole literatúry! Ako mohutne sa zveľaďuje ich národnosť, a to sama zo seba, bez toho, aby bolo treba siahť k násilným prostriedkom. A istotne sú márnivé a nesprávne sťažnosti inozajčných ľudí, keď sa sťažujú na Maďarov, ako čo by násilne rozširovali maďarstvo. Sťažnosti sa netýkajú vlastne Maďarov, ale pomerov našej krajiny a nášho národa, ktoré robia neodvratným zveľaďovanie našej národnosti. Nech sa len sťažujú na stav vlasti a na macošský osud! Ba nech sa

nesťažujú, ale nech sa radšej poddajú nutnosti! Nech sa k nám dobrovoľne prichýlia, nech sa zjednotia s nami, lebo raz sa to aj tak musí stať, keď nie teraz, teda v budúcnosti. Nech svojim odťahovaním sa nezdržiavajú zabezpečenie a rozkvet našej vlasti. Naši susedia nemajú voči nám najpriateľskejšie úmysly, takže proti ich nebezpečným snahám svoju vlasť najlepšie tak zabezpečíme, keď ruka v ruke s jej najlepšimi synmi budeme čím lepšie napomáhať zosilnenie našej národnosti. A čo všetko ešte nechcú vytvoriť naši maďarskí vlastenci na slávu našej krajiny! Chcú rozšíriť ústavu, v jej dobrodeniach čím viacerým dať účasť, zvyšovať hmotný blahobyť národa napomáhaním poľnohospodárstva, priemyslu a obchodu, náš národný život okrášliť a oblažiť udomácnením vied a umení. No všetko to sa len tak podarí, ak sa všetci občania vlasti sústredia v jednej národnosti. Naozaj nechápem, ako si môže niekto želať, aby bola naša drahá vlasť pozbavená takýchto neoceniteľných hmotných a duchovných statkov; ako sa môžu nájsť občania vlasti, ktorí takúto šľachetnú snahu svojich spoluobčanov nechcú podporovať, nejdú ju napomáhať. Po mnohom premýšľaní neviem odporúčať nič lepšie a blahodarnejšie — ako zjednotenie.

V e r n ý: Nikdy nás vy neľutujte, a nech nás nikdy neľutujú vaši súkmeňovci, a ak nám chcú prejaviť sústrasť alebo sympatiu, nech nám len neupierajú spravodlivosť. Už aj za to im budeme vďační. My vďačne prenecháme Maďarom prvenstvo, hegemoniu, a uspokojíme sa so svojim podriadeným postavením, len nech nás nechajú existovať, keď už beztoho i tak existujeme. To však by sme požadovali od našich spoluobčanov, aj keby sme boli v pomere k nim v omnoho menšom počte, než v akom sme skutočne, aj keby sme cítili v sebe omnoho menej životnej sily, než koľko jej vskutku cítime. Nech nás akokoľvek zvierá mačošský osud, ak Boh tak chce, trpezlivo znesieme jeho údery, na rozkaz svojho Stvoriteľa pokojne klesneme do ničoty; ale aby Judia a naši spoluobčania pracovali na našej záhube, totiž strate našej národnosti, to nemôžeme ľahostajne strpieť, ba za svoju povinnosť pokladáme brániť a udržiavať svoje bytie. Že však zo strany našich spoluobčanov skutočne existuje taká činnosť, ktorá smeruje na našu konečnú záhubu, to my nepokladáme za výmysel, ale za skutočnosť. Spomínajú náš nepatrný počet a biedne postavenie. Je to zvláštna zbraň proti nám, ktorá nepostihuje natoľko nás ako ich inú zbraň. Keď nás teda vyhlasujú za takých nepatrných a slabých, prečo nás potom pokladajú za takých nebezpečných, že sa snažia potlačiť každý náš pohyb? Vytýkajú nám nevzdelanosť, a predsa prekážajú nášmu vzdelávaniu a našich učiteľov, ku ktorým patria aj slovenskí kňazi, často prenasledujú. Preto sa naša požiadavka, od ktorej vôbec nemôžeme ustúpiť, v tomto koncentruje: nech nás nielen nechajú existovať spolu s našou Judovosťou, ale nechajú aj rozvíjať sa prostredníctvom našej Judovosti, totiž cestou, ktorú nám vy-

medzila príroda. Túto svoju požiadavku adresujeme na našich maďarských rodákov ako ich spoluobčania a blížni. Ani najmenej nechceme škodiť existencii Maďarov, ba chceme každým možným spôsobom dokazovať k nim svoju rodácku náklonnosť — nech však ani oni neodtiahnu od nás svoje rodácke srdce. Ak by sa predsa len našli medzi nami niektorí, čo by intrigovali proti nim, nech pykajú za to primerane k svojej vine, ale nech nenútia pre nich trpieť celý nevinný národ. Ani len v myšlienke nechceme prekážať Maďarom, aby nekráčali napred na ceste zdokonaľovania; nech majú spisovateľov, literatúru, a to v najväčšej možnej hojnosti a sláve. Ba ani na to sa nebudeme sťažovať, keď v krajinských učebných ústavoch bude sa brať hlavný zreteľ na ich reč ako reč diplomatickú. Požadujeme však, aby sme aj my mali otvorenú cestu k nášmu rozvoju. Nech aj my máme svojich spisovateľov a učiteľov, zo škôl však a z verejných vzdelávacích ústavov aby nebola vyhnaná naša reč, ale aby sa v nich aj jej dostalo pomerné miesto. Pokladali by sme za nanajvyš prevrátené a nespravodlivé, keby sa v krajinských vzdelávacích ústavoch stala všeobecnou len maďarčina. Ostatne nemôžeme zdieľať názor, že by jedine len maďarská národnosť podmieňovala bezpečné trvanie a rozkvet našej vlasti. Ba sme presvedčení, že jej existenciu nemôže nič natoľko zabezpečiť ako spravodlivosť, ktorá občanov vlasti spája na spoluprácu a susedov neprovokuje, ba zaväzuje. *Justitia regnorum fundamentum.*¹³ Odvracať sa od cudziny a chcieť sa uzavierať pred ňou, keď vzájomná dôvera a priateľstvo stále viac oživuje styky medzi národmi — aj keby sme v tom nevideli zámienku v službe maďarizačnej snahy — nazvali by sme najväčšou nešikovnosťou. Sláva národa však napokon najviac závisí od vzdelania, ktoré sa inakšie nemôže zveľaďovať, len keď ho spravia populárnym, teda neprispôsobí sa u nás jednej reči, lebo tak by práve nemohlo byť populárnym celému národu, ale sa prispôsobí materinským rečiam hlavnejších kmeňov našej vlasti. Aj my sa úprimne radujeme z práce našich oduševnených vlastencov, ktorou si zaumienili zveľaďiť hmotný a duchovný blahobyt národa, a nakoľko to od nás závisí, ani my nezameškáme podporovať ich šlachetné ustávanie. Ak však svoje podujatia urobia závislým od jednoty národnosti a reči, sotva kedy uvidia dobrý výsledok svojich námah.

Ernst: Dosť sme sa už naškriepili, hádam by sme sa aj mohli uspokojiť s našimi doterajšími výsledkami, lebo určite vieme, že nech by sme akokoľvek dlho pokračovali v našej škriepke, sotva by sme došli k iným výsledkom. Naše mienky sa veľmi rozchádzajú a sotva môžeme mať nádej na ich zosúladenie; lebo vychádzajú z takých zásad, ktoré sa zakladajú na rôznych citoch a kam nepreniknú tak ľahko rozumové dôvody. Jednako sme vystopovali niekoľko bodov, na ktorých sa môžeme zhodnúť. Skúmali sme vznik a povahu nášho rečového boja. Jeho príčinu nenachádzame

v inom ako v maďarizačnej snahe. V tomto náhľade, tak sa domnievam, zhoduje sa s nami aj náš priateľ Igaz, lebo nepopiera existenciu maďarizácie, len ju odvodzuje viac od priaznivého polohenia Maďarov, čiže od osudu ako od ich schválneho úsilia. My však tvrdíme, že maďarizácia pochádzajúca priamo z vôle sa sústavne praktikuje, a to ponúklo do zbrane inojazyčných občanov. Schválnu povahu maďarizácie najlepšie dokazujú dva dôvody: po prvé, že túto svoju snahu sami Maďari mnohokrát a mnohými spôsobmi jasne prejavili, po druhé, že používali také zbrane, totiž prostriedky, ktoré boli nesporne určené na dosiahnutie tohto cieľa. Čo bude teda konečným súdom o cieľi a o prostriedkoch? Plánovaná maďarizácia, aby sme nakrátko vyslovili svoje presvedčenie, vôbec sa nezrovnáva so základnými zásadami prirodzeného práva a mravnosti, lebo chce to dosiahnuť, aby sa jeden národ kvôli druhému pozbavil svojej osobnosti, čiže aby slúžil tomu druhému za nástroj. Prostriedky, ktoré sa používajú na dosiahnutie tohto cieľa, sú sčasti márnivosť a sebeckosť, sčasti upodopodovanie a snaha škodiť, a nie veľmi sa zhodujú so statočnosťou. Preto si nemôžeme neželieť, aby maďarizačná snaha v našej drahej vlasti čím skôr a čím úplnejšie prestala, lebo kým bude pokračovať vo svojej činnosti, zatiaľ nemôže byť medzi občanmi vlasti vzájomná dôvera, úcta a láska; zatiaľ nemôže prestať nepokoj, rozbroj a boj, a nie je potrebné, aby som ešte ďalej ukazoval, čo dobrého môžeme od neho očakávať pre našu vlasť a náš národ.

Igaz: Ak sa naši spoluobčania všetci takto tvrdohlavo pridávajú svojich zásad a náhľadov ako my, neviem, čo by bolo potrebnéjšie v našej vlasti a čo by bolo žiadúcejšie ako vzájomná znášanlivosť. Musím sa už vzdať tej svojej nádeje, že by som vás mohol získať pre našu národnosť. Buďme teda znášanliví k sebe a zostaňme priateľmi! Keby len aj naši krajanovia mali vo svojej hrudi znášanlivosť. Lebo bez znášanlivosti práve tak nemôžu byť ľudia rôzneho jazyka, ako aj rôzneho náboženstva. Aj ja pokladám za zbytočné ďalej pokračovať v našej škriepke. No pretože sme rokovali o našom rečovom boji, rád by som počul vaše rozhodné slovo, za akých podmienok by ste pokladali za možné vzniknutie mieru? No plán mieru nech zostane na inú príležitosť.

O niekoľko dní sa zase zišli naši debatéri a pán Igaz pripomenul rečový mier svojim dvom priateľom. „Je hotový,“ povedal pán Ernst, „a tu, hľa, vám ho môžem predložiť v podobe listiny, ktorú sme vypracovali s priateľom Verným.“ Obsah dokumentu bol:

„Pretože poslanie ľudí, a tak aj každého ľudu a národa, možno uskutočniť len v mieri, a vojny, nech by boli akéhokoľvek druhu, môže vznietiť

len zle pochopený záujem — aj my, rôznorečové národné kmene pekného Uhorska, ktorým večná Prozreteľnosť darovala spolužitie, chceme medzi sebou na večné časy osnovať mier, aby jeho požehnanie blažilo tak nás samých, ako aj všetkých našich potomkov. Preto pokladáme tieto uznesenia ako podmienky, od ktorých, ako sa domnievame, bude závisieť trvalý mier, totiž:

1. Obyvatelia Uhorska, národy a národné kmene, nech hovoria ktoroukoľvek rečou, pokladajú sa navzájom za bratov, ktorí sú povinní mať k sebe dôveru, úctu a lásku. Kto sa správa k spoluobčanom neláskavo a nenávisťne, kto rozosieva kúkol rozporu a rozbroja a popudzuje si bratov na vojnu, nech ho stíha všeobecné opovrhnutie, a jeho neblahé dielo nech prekazí naša otcovská vláda.

2. Keďže v hraniciach našej veľmi rozsiahlej krajiny v administratíve je nevyhnutne potrebná jednota, ktorú môže najúčelnejšie spôsobiť maďarčina ako živá reč, celkom sa uspokojujeme s tým, aby sa maďarčina ako diplomatický faktor všeobecne používala vo verejných veciach. Bratská láska bude sa však šetrne správať k tým, ktorí ju neovládajú a podľa svojich pomerov ani nemôžu náležite ovládať a ktorí sa obávajú o svoje práva pri miestnych vrchnostiach.

3. Hoci pre svoj diplomatický charakter maďarská reč, a tým aj maďarský národný kmeň získava prvenstvo vo vlasti medzi ostatnými rečami a národnými kmeňmi, predsa nerozšíri on natoľko svoje právo, aby ostatné reči potlačil a svoju reč urobil všeobecnou. Ba každý národný kmeň sa nerušene ponecháva pri svojej reči, kým to žiadajú pomery, a každá schválna snaha o zrušenie niektorej reči zostane nepovšimnutá ako fakt, ktorý sa nezrovnáva s úctou, aká patrí osobnosti národov.

4. Keďže je zdokonaľovanie vytýčené za cieľ našej pozemskej púte a každý národ sa môže zdokonaľovať len vo svojej vlastnej reči, nech sa bez prekážky rozvíja podľa svojho určenia každá krajinská reč a ňou aj každý krajinský národný kmeň. V našich verejných vzdelávacích ústavoch nech sa venuje hlavný zreteľ diplomatickej reči, aby každý mladík, ktorý by len chcel mať verejný úrad, chcel by vplývať na verejné veci alebo mať v nich účasť, si tú reč dokonale osvojil. No k verejnej výchove a verejnému vzdelávaniu patriace inštitúcie nech sú prispôsobené duchovným potrebám našich národných kmeňov. Nech má aspoň každý z hlavných národných kmeňov svoje samostatné ústavy; v krajinských a národných vzdelávacích ústavoch však nech sa dá aj pridruženým rečiam miesto úmerné pomerom celého nášho národa. Nech sú uznané zásluhy učiteľov a spisovateľov každého národného kmeňa pri vzdelávaní svojich súkmeňovcov a nech sa pokladajú za ocenenia hodné a, nakoľko možno, aj odmenia.

Túto našu dohodu, uzavretú v skutočnom záujme našej vlasti, celého nášho národa a ľudstva, nech požehná neskonale múdry Pán vesmíra.“

Pán Igaz, keď prečítal túto písomnosť, obrátil sa k priateľom a povedal: „Som vám povďačný za takýto dôležitý diplom, ktorý nezameškám oceniť a predložiť svojim maďarským priateľom.“

^a Der Sprachkampf in Ungarn. Dargestellet von Thomas Világosváry. Agram, in der Typographie des Dr. Ljudevit Gaj.

^b Der Sprachkampf in Siebenbürgen. Eine Beleuchtung des Woher und Wohin? Von Steph. L. Roth, Dr. und Mag. Kronstadt 1842.

^c Das deutsche Element in Ungarn und seine Aufgabe. Von einem Deutschungar. Leipzig 1843.

^d Pozri: Protestantismus, Magyarismus, Slawismus. Vom aller Menschen Freunde, nur der Finsterlinge Feinde. Leipzig 1841.

^e Pozri Athenaeum 1842, druhý polrok, v čísle 43 a nasl.

^f Pozri Pesti Hirlap z roku 1843, číslo 221, z 13. februára.

^g Proti zrušovaciemu nariadeniu, ktoré vyslovil generálny konvent evanjelikov, smelo sa ozval Zvolenský ev. a. v. senlorát, ale, žiaľ, bez úspechu. Pozri Szózat a sláv nyelv érdekében (od Jozefa Melczera). Banská Bystrica, roku 1842. (Ohlas v záujme slovenskej = slovenskej reči.)

Editorské poznámky

Pavel Békesy-Mierový. Autor už týmto pseudonymom vyjadril zmierlivú tendenciu svojej brožúry.

¹ Nem. Ernst znamená Vážny a maď. Igaz je Pravdivý. Mená sú symbolické, a tak aj meno Verný, predstaviteľa Slovákov.

² „Moc nečinnosti“ (lat.).

³ O nás bez nás (sa rozhoduje; lat.).

⁴ Úskok, podvod (lat.).

⁵ Parafraza Zayových slov.

⁶ (Hreš sa) dnu v Tróji, ale aj von z nej (doma aj mimo domova; lat.). Je to citát z Vergiliovej Aeneidy.

⁷ Brožúra o slovenskej vzájomnosti.

⁸ Veľkolepá stavba nad Dunajom, pod Regensburgom. Dal ju vystaviť bavorský kráľ Ludvík I. v r. 1830–1841. Je to určitý druh nemeckého panteónu.

⁹ Kniha zákonov (lat.). Zbierka uhorského obyčajového práva, ktorú zostavil Štefan Werbőczy (1458–1541), maďarský právnik a politik.

¹⁰ Mýliť sa je ľudské (lat.).

¹¹ „Neznáma zem“ (lat.).

¹² Vláda pánov (svetských), v protiklade k hierarchii, vláde kňazov v cirkvi.

¹³ Spravodlivosť je základom štátov (lat.).